

„DE HERAUT" OVER HET BEGRIJF „SCHEP- PINGSMIDDELAAR".

We noemden, 2 weken geleden, de bestrijding van ons door „De Heraut". Zonder de eigenlijke kolommen van ons blad zelf met ons antwoord thans te willen vullen, leek het ons goed, in de Catechismusbijlage (op een passende plek) reeds thans antwoord te geven. Reeds thans; — het is nu de zoveelste maal, dat prof. Kuyper ons bestrijdt juist vóór zijn blad in vacantiengewaad verschijnt. Bovendien is het binnenkort synode. Daar komen o.m. de „meeningsverschillen" de aandacht vragen. Juist hierom willen wij thans antwoorden: onze lezers kunnen dan zien, hoeveel ze soms om het lijf hebben. Wij achten tot opscherping van het begrip dienaangaande de aan-de-orde-stelling van prof. Kuyper's bedenkingen uiterst nuttig.

K. S.

BIJBELS, PSALMBOEKEN, DAGBOEKEN ENZ. VOOR DE GETROFFENEN.

Met den wagen van de „Autozending" te Amsterdam, die in Rotterdam is ingeschakeld in gewonden-transport en evacuatie, zijn vele duizenden nieuwe en goede gebruikte Huls- en Zakbijbels, Psalm- en Gezangboeken van allerlei soort, Dagboeken en andere goede lectuur verzameld, die in de Gereformeerde en Hervormde Kerken van vele plaatsen in grooten getale beschikbaar gesteld zijn.

Alle getroffen personen, gezinnen en verenigingen in heel het land kunnen gratis alle Bijbels, Psalmboeken enz., die ze noodig hebben, ontvangen. De bedoeling is dat heel Christelijk Nederland, zooals dat in Rotterdam reeds geschiedde, weer het noodige in bezit krijgt. Opgaven worden, liefst zoo snel mogelijk, ingewacht bij A. de Bruin, Theol. Stud., Nieuwenhoornstraat 63 b, Rotterdam-Z. De verzendingen worden dan ten spoedigste uitgevoerd. Ter besparing van kosten is gezamenlijke opgave, door den plaatselijken predikant b.v., de meest gewenschte methode. Individuele opgaven worden echter eveneens uitgevoerd.

Correspondenten van het Bijbelgenootschap in de getroffen gebieden worden namens den secretaris verzocht zich met bovengenoemd adres in verbinding te stellen, tot nader overleg inzake snelle voorziening in hun ressort.

Bovenstaand bericht geef ik gaarne door.

K. S.

Aan een jongeren tijdgenoot.

No. 9.

Amice,

Zeg, weet je nog van m'n babbeltje van vóór twee weken? We hadden 't toen over Nostradamus. Hij bracht ons op 't chapitre van horoscopen, astrologie, en aanverwante artikelen. Misschien heb je, ondanks m'n vermaning aan 't slot, gedacht, dat ik je alleen maar eens wou laten lachen, toen, Mis, man. Dáár is de factor bijgeloof te ernstig voor. Een van z'n anker losgeslagen schip, en een bijgeloovige bemanning, daar komen altijd ongelukken van, vooral als er kapers in de buurt zijn. Wie op 't bijgeloof van zijn vijand weet te speculeren, kan er heel wat mee bereiken. Tenminste, voor werk dat op korten termijn moet opgeleverd worden.

Want bijgeloof wantrouwt steeds. Het wantrouwt, omdat het geen God heeft, om op te bouwen. Vooral die astrologische horoscoopwijsheden is typisch als uiting van karikaturreligie. Aan den eenen kant suggereert ze haar klanten, dat alles in de wereld toegaat naar vaste, natuurnoodwendige regelmaat, in een ijeren schema gevangen. Schicksal, Schicksal! Staat de planeet Mars met Mercurius in verbinding, dan is er bij UeDele, tenminste als Uw geboortedatum etc. dan óók nog klopt, krenking van het zenuwstelsel. Staat Mercurius bij Uranus, wel, dan komen er evenementen om van te schrikken. Staan beide planeten in De Wang — sterrenbeeld — dan krijgt de onderste wervel bij jou last, tenminste, als..... Ijeren wetmatigheid! Maar hoe is nu aan den anderen kant geen mensch zoo onzeker als de horoscoopstudios? Hij vertrouwt zijn rekensommetjes nooit. 't Kan zoo, maar 't kan ook altijd anders. Zooveel horoscopen, zooveel drommen verklaarders.

Je zult, als je in dezen critischen geest eens spreekt met menschen, die de astrologie geloof schenken, te hooren krijgen: nou ja, er zijn natuurlijk altijd amateurs, die niet te vertrouwen zijn, net zooals bij het spiritisme! Maar als je serieuze astrologen voor je hebt, hoef je niet aan 't resultaat te twifelen.

Je kunt dan rustig antwoorden: dat de onzekerheid bij het systeem hóórt. Het systeem gaat terug op theo- en anthroposofen, die in de lijn van Paracelsus loopen. Welnu, de achtergrond van wat deze lieden naar voren brengen, is altijd weer: dat er in den kosmos geen duurzame, geen wezenlijke, geen essentiële contrasten bestaan kunnen. Alles is in den grond der zaak een bezielde god-doorgloede éénheid. Alle ja laat zich tenslotte verbinden met zijn eigen neen. In den laatste grond van alle leven is er immers een eenheid van tegendeelen.

Duidelijk komt dat uit in een voordracht over „sterren en vaderland", gehouden in Mei 1933, enkele maanden nadat Duitsland vrijwel had gekozen vóór het Führerprincipe. De voordracht is opgenomen in een boek van Dr F. Schwab, 2e druk. In den eersten druk kan deze voordracht niet opgenomen zijn geweest;

ze is een reactie op de in Maart '33 bekend geworden keuze van het deutsche volk vóór Adolf Hitler.

Wat wil nu Schwab uit de sterren lezen voor het „vaderland"? Hij begint zijn opstel met te wijzen op de tegenstelling van dag en nacht. De dag heeft iets vaderlijks: dag en zon hooren bij elkaar. Ze werken sterkend op het organisme in. De nacht daarentegen, met de maan, werken moederlijk: de mensch gaat in den slaap als 't ware in den moederschoot der wereld in, om elken morgen wederom geboren te worden.

Nu weet je, dat dag en nacht bij elkaar hooren; was er geen dag, dan ware er ook geen nacht meer. Ze hebben elkaar noodig. Vandaar, dat Schwab met dezen polstok nu heel wat verder springen kan. Bij de maantypen (maan en Saturnus hooren bij elkaar) wordt nu Kain ingedeeld: dit type streeft naar vrijheid, en wil zich losmaken uit de omsluitende verbanden (net zooals het leven in den moederschoot) naar zijn vrijmaking dringt.

Tot de zontypen daarentegen (zon en Mars hooren bij elkaar) valt Abel te rekenen: zon en Mars houden van het daglicht, ze zijn „open", houden van de „openheid".

Maar zooals dag en nacht elkaar noodig hebben, alzo ook Abel en Kain, m'n waarde; die twee typen vertoonen allerminst een scherpe tegenstelling van goed en kwaad; welneen, in alle menschen zit zowel het Kains- als het Abelstype; door Saturnus is de mensch gekomen tot ontkennning van God, en wordt hij een verloren zoon. Maar door Mars blijft hij toch weer in het erotisch-zinnelijke steken, in het bloedleven, handhaaft de bijkans verloren zoon zichzelf. De mensch is dus polair geordend; aan de eene pool de Saturnuskraften, aan de andere de Marskrachten; goddelijk de eene, duivelsch de andere. Maar God en duivel hooren óók alweer bij elkaar: er zijn immers geen werkelijke tegenstellingen? De alchemisten hebben dat al lang begrepen: Paracelsus ook.

En nu de volksgeest? De beide broers, Kain en Abel, zitten erin verstoken, wat dacht je anders? Uit de eene tendenz komen de conservatieve stroomingen; Abel zit in de parlementaire periode in het parlement rechts. Uit de andere komen de opstandige, vernieuwende, daadkrachtige: Kain zit links: Wordt het parlementaire streven door de sterren weggebezemd, dan zal je het zóó gaan zien: de Kains-typen houden aan het parlementaire systeem vast, want ze verloochenen God, en houden het bij den mensch: ze willen de banden breken. De Abels daarentegen zien uit naar God, d.i. den Führer, en loopen dus met gestrekte hand uit den rommel weg. Abel, de vrouwelijke, Kain de mannelijke geest. Abel schaaft, Kain bok. Schaaft en bok in één hok, zei dominee De Groot onlangs; en zonder het te weten, sprak hij toen een wijs woord, volgens Schwab, want komen Kain en Abel niet uit één moeder? Dies was ook Thor met z'n hakenkruis opponent van Loki..... in de Edda.

En overal waar je nu de uitersten hebt, zie je de variaties van de typen. Rechtsradikalen, die zijn voor het Führerprincipe: volksch slaat bij hen de klok. Linksradikalen op hun beurt zijn pacifisten (had je dat van dien Kain gedacht?); ze zijn pacifisten, omdat ze tegen de eigen volksche gedachte zijn (nu krijg je Kain toch weer zoo'n beetje door, hè?).

En wat is nu in 1933 gebeurd? De linksche krachten, die van het Oosten uit de wereld in een chaos wilden werpen, de Kain-Saturnus-bokken van het communisme, hebben hun tegenvoeter gevonden in de Abel-Mars-schape. De russische communisten zijn evenwel reeds omgeslagen in uiterst rechts, want in plaats van een arbeidersregering kreeg je daar de dictatuur (bl. 347), d.w.z. een overslaan naar uiterst rechts. Intusschen is Abel in Duitschland opgestaan, om Kain te bestrijden: Abel's krachten zullen de wereld moeten redden.

En als jij nou denkt, dat het dus ten allen tijde zal wezen: de Führer-idee, en niet de dictator-gedachte, Duitschland en niet Rusland, Hitler en niet Stalin, Mussert en niet David Wijnkoop, dan heb je 't mis. Volgens Schwab tenminste, die in 1933 een duitsch boek schreef, hetwelk met een apotheose van den Führer eindigde. Want in de sterren staat geschreven, dat de Mars van Abel zal worden geëld door de zon; en dat de Saturnus van Kain zal worden verzacht door de mildheid van de maan. En dat dus Kain en Abel beide hun plaats hebben, en Hitler en Stalin ook, en dat kinderen van één moeder familie van mekaar blijven, net zoo goed als alle sterren aan één firmament staan.

Het kan dus zoo, maar het kan ook anders.

Volgens de sterren tenminste.

Als dus Nostradamus' exegeten van vandaag het ooit mis zouden krijgen, dan zullen ze vroolijk een nieuwen commentaar schrijven.

Maar pas op, dat jij nu morgen niet met sterrenlogica de straat opgaat. Je zou, vóór je 't weet, sterretjes voor je oogen krijgen. Zoek de sterren aan het firmament, zoek ze niet in de krant, noch in het A.N.P. En als je soms wat kribbig wordt, omdat je zoo weinig van de sterrentotaliteit ontdekt, en alle kalfieten onder abelachtige leiding ziet plaatsen, troost je dan met één ding: de sterren zitten alvast in je corpus, man. Mars in je roode bloedlichaampjes, zuurstof, ijzer, en weet ik wat niet meer. Hij stuwt je leven naar boven toe. En aan Saturnus ga je eenmaal dood: van hem komt verkalking, tuberculose, doofheid, reumatiek. Saturnus zorgt voor witte bloedlichaampjes, maar die zijn dan ook in de minderheid. Om kort te gaan: van je

Abel-Mars leer je leven, en van je Kain-Saturnus ga je sterven. Je lichaam is net als een staat: de rechtschen regeren, de linkschen spelen politiek. Die blijft in de minderheid, al maakt ze het je nog zoo lastig. Maar je moet bij „rechts" en „links" vooral niet aan Groen en Kuyper denken. De lijn loopt anders.

Een gezonde staat? vraag je. Wel, die wordt biologisch geregeerd. Ethiek kun je nu wel cadeau doen. Dieet-kunde blijft alleen over. Bloed, ras, bodem.

Snap je nou, waarom de verknoeiers van ons volkskarakter en onze volksgechiedenis zoo druk in de weer zijn? Ze hebben de dieet-kunde aangeleerd. Ze hebben de ethiek afgeschafte. Dien ze heden dienen, zullen ze morgen óók verraden. 't Staat in hun horoscoop geschreven. Maar hou jij je maar bij Gods Woord, en — de ethiek. Dag. l.t.

ADOLPHUS VENATOR.



Marnix van St. Aldegonde 1540—1598. 1)

De Nederlandsche natie is geboren bij een open-geslagen Bijbel. Ik kan het ook scherper zeggen, en dan spreek ik Groen van Prinsterer na: de Nederlandsche natie is geboren uit de belijdenis der kerk. Het is goed, dat we dat willen blijven zien, en het niet verbergen, opdat deze wetenschap verzekerd blijve voor de toekomst. Het is daarom ook goed, bij zijn vierde eeuwgeftij Philips van Marnix te herdenken, die zijn leven heeft gewijd aan den opbouw van een zelfstandig volksbestaan en daarbij vóór alles is geweest: getuige van het Woord.

In den tijd, waarin zelfs de dichter van één der weinige geuzenliederen, die de tiende penning het ware opstandsmotief van velen noemde, getuigt:

Die 't Woort, der sielen voetsel soet
Om draf niet willen derven
Becoopen 't met haer roode bloet
Of moeten naect gaen swerven —

heeft, naast anderen, Marnix den Prins van Oranje, dien wij eeren als den grondlegger van ons zelfstandig volksbestaan, tot het Woord gebracht; en het volk, om zijn trouw aan dat Woord met vuur en zwaard vervolgd, tot den Prins!

Marnix zelf is jong tot het Woord gekomen. Geboortig uit een adellijk, Zuid-Nederlandsch, uit Savoye stammend geslacht, dat hooge ambten bekleedde, is hij, veertien jaar oud, naar Leuven gegaan, om daar aan de eenige universiteit der Nederlanden, theologie te studeeren. Róómsch nog, vertrekt hij, weinige jaren later, naar de hogeschool te Dôle. En daar wordt hij in korten tijd volkomen door het Woord gevangen! Een reis naar Italië voltooit zijn vorming tot wereldwijd humanist, maar vermag hem niet te doen wankelen in zijn prille overtuiging. Op negentienjarigen leeftijd behoort hij tot de eerst-ingeschrevenen van de universiteit te Genève, die Calvijns leer over Europa heeft verbreed. Noemt hij Calvijn later een profeet Gods, zelf wordt hij „een schaduw van Calvijn" genaamd.

Maar, de gevangenen van het Woord zullen verdrukking hebben. Na zijn terugkomst in het vaderland leeft hij naar eigen zeggen vier jaren „onder het kruis der vervolgingen". Hij vestigt zich in Oranje's baronie van Breda, waar de door afkomst en milieu voornamelijk toon van zijn huis, en een inkomen van een halve ton 's jaars hem niet beletten geloofsgenooten van allerlei stand te ontvangen. Met zijn jonge vrouw gaat hij naar de publieke hagepreek. In 1562 maakt hij, gevaren ten spijt, reizen naar Engeland, waarschijnlijk in het belang der kerken, in het verkeer waarmee hij zijn grootste genot zegt te vinden. Als zijn optreden de aandacht der Brusselsche regering gaat trekken, wordt hij door Oranje uit de baronie verwijderd, maar door diens broeder Lodewijk teruggeroepen. Bezoek van hagepreek en conventikel leveren straks stof voor Alva's vonnis. Vrijheid voor het Woord, dáár strijdt hij voor. Daarop wil hij ook den om een politiek motief begonnen strijd van Oranje en Egmont tegen Granvelle allereerst gericht zien.

Wanneer de Prins in 1565 in den Raad van State verklaart: ik ben Katholiek en wil van dien godsdienst niet afwijken, maar toch kan ik niet goedkeuren de gewoonte der menschen om het geloof en den godsdienst der menschen naar hun wil binnen willekeurige grenzen te beperken, mag Viglius — naar de overlevering — verstijven van schrik, Marnix moet, als hij er van hoort, het licht wel zien dagen.

Maar zijn jonge liefde kan niet wachten. De Prins, voorzichtig en wijs, en godsdienstig nog vrij onverschillig, temporiseert. Als bemiddelaar tusschen adel en consistoriën wordt Marnix met

1) Ter gelegenheid van de Marnix-herdenking, de nationale, ten minste, als ze volgens de goede plannen doorgaat... Redactie.

radicaler geest beziel. Hij sluit zich aan bij het Verbond der Edelen, stelt zelf, als gewapend verzet door den remmenden invloed van Oranje onmogelijk blijkt, het Smeekschift op, en drukt het spoor van Lodewijk van Nassau en Brederode. Zijn eisch tot openlijke aanvaarding van het „cruyce des Evangeliums“ wordt onverhinderd nu. Als het afwijzend antwoord de bede om moderatie der placaten te smoren denkt, werkt hij vanaf de Antwerpsche Synode voor de openbare preek. De vrijheid voor zijn volk is hem allereerst vrijheid, getuigen van het Woord te zijn!

De beeldenstorm roept hem wakker als penvoerder van den Opstand. Hij keurt de daad niet goed, maar als een luthersch schrijver in een heftig libel scheldt op „dien dullen hoop“, neemt hij het aanstonds op voor de geloovigen en hun predikanten in zijn geschrift: „Van den beelden afgheworpen“. Het wordt wel niet gedrukt, maar in een volgend, fransch, geschrift — de „Vraye Narration“, een Apologie der Protestanten in het jaar 1563 — handhaaft hij zijn argumenten. Wie naar den mitsaard riekt, kan op hem rekenen!

Als na den beeldenstorm ook een poging om de vrije prediking van het Woord voor drie miljoen goudgulden te kóópen, mislukt, moeten dan toch de wapenen beslissen. De consistoriën te Antwerpen besluiten hiertoe, eind '66, terwijl de adel langzamerhand naar het koninklijke kamp terugkeert. Aan de eischen van het veldwinnend calvinistisch verzetsrecht wordt voldaan door Brederode met de leiding te belasten. Marnix wordt schatmeester.

Er volgt een catastrofe. De mede door predikanten verzamelde benden worden, na een mislukten aanval op Walcheren, even buiten Antwerpen, terwijl Oranje de poorten gesloten houdt voor tienduizenden Calvinisten, die te hulp willen snellen, in de pan gehakt. Jan van Marnix, de broer van Philips en aanvoerder, wordt in stukken gehouwen. Brederode vlucht. Marnix, met vrouw en kinderen, volgt hem. Ook de Prins wijkt uit, na weigering van een nieuwen eed. En de getuigen van Jezus Christus klagen:

Hoe groot, o Heer, en hoe vervaerlic
staet nu ons leven vol verdriet...

Marnix heeft in den Prins niet den moordenaar van zijn broer gezien. Als balling in Oost-Friesland verkeerd, blijft hij contact zoeken met Lodewijk en met Willem van Nassau. Al jong bezig met studie van de geestdrijverij, moet hij de doopersche invloeden onderkend hebben, die de door tyrannie zoo zeer verbitterde menigte het zwaard als louter in dienst der Kerk deden voeren. Dat hij dit niet terstond doorzag en afwees, is niet vreemd. Zelfs Calvijn achtte het in sommige gevallen plicht, op het voetspoor van Augustinus, maar in strijd met zijn eigen leer. De Prins streed uit overtuiging, zij het daartoe gebracht door overwegingen van utiliteit, voor het gelijkberechtigd-zijn der beide godsdiensten naar Franschen frant, doch overwoog daarbij de kansen. Hij had de slachting voorzien, en om erger te voorkomen, zich afzijdig gehouden, bijna ten koste van zijn leven! Maar wat hij als calvinistisch radicalisme zag, is Marnix gaan zien als doopersch! En daarmee was voor Marnix de politieke opvatting van den strijd theologisch gefundeerd en gaf hij zich hiervoor gewonnen.

In ballingschap, schrijft hij propagandageschriften voor de actie van den Prins. Ook tracht hij hem steeds ten volle te winnen voor de Kerk!

Anderzijds werkt hij hard voor de totstandkoming van het Convent te Wezel, dat hij persoonlijk bijwoont. De éénheid der kerk is daarbij zijn doel. De preciese Calvinist is verdraagzaam tegenover den Lutheranen, die hem den heiligen oorlog verklaart. De onverdraagzaamheid der Calvinisten is trouwens een even hardnekkige en toch met alle historische feiten in strijd zijnde legende, als hun kunstloosheid. Was Marnix niet in huis bij een schwenckfeldiaan, d.w.z. een dweeper, een enthousiast, een der lieden van het „inwendige Woord“, tegen wie hij getoerd heeft, tot de vingers hem om de pen verstijfden?

En bleek Marnix niet, juist in dit jaar, de grootste kunstenaar te zijn, die zijn eeuw ons hand geschenken heeft, toen hij al zijn medelijden met dat volk, dat overgelaten was aan Alva, de Inquisitie en de nieuwe bisschoppen, al zijn liefde en al zijn haat uitstortte in het wellicht meest genadelooze strijdschrift van de nederlandse literatuur, zijn „Byenckorff der Heilige Roomsche Kerke“?

Na vijftig jaren van vervolging stond hier eindelijk iemand op, die de Roomschen aan kon; die heel de formalistische denkwereld van de middeleeuwse scholastiek doorzag en het valsche bedrog der papen van die dagen haatte met een doodelijken haat, ontstoken aan het klare Woord! De Leuvense doctoren in de heilige godgeleerdheid moesten wel schaamrood gesiddert hebben op hun stoelen, bij het lezen van dit zwaar-satirische proza, waarin de vermoorde onschuld quasi naar de hel verwenscht, maar in feite tegen hun moordende tyrannie verdedigd werd!

De geestige opdracht aan den „Eerwaerdighen

Heylighen ende Hoochghelerden Doctoer ende Magister Noster, Heer Franciscus Sonnius, Vader aller nieuwe Bisschoppen in de Nederlanden“ is gedateerd „den 5den Januarij, welcke was dry Coningen avont, als de goede Catholycken hen volve maken, ende roepen: De Coninck drinck. Int Jaer 1569“. Sonnius had een hatelijk libel geschreven tegen de gemeente te Antwerpen, de eersteling der Reformatie! En een zekere Hervet een brief „aen de verdoolden van den Christengeloove“, de ketters.

Daarin had hij de roomsche leer verdedigd. Marnix nu spot met dien advocaat van Rome. Hij zal het beter doen. En in een boek van achthonderd bladzijden, geheel ingedeeld naar Hervets brief, rafelt hij in een van verholten spot tot barstens toe geladen proza — het schoonste van zijn eeuw in Nederland — gansch de leer der heilige Moederkerk uiteen, die quasi verdedigend. In overmoed geeft hij den ketters de volle maat, citeert een menigte teksten, maar schuift hun leer dan plotseling op zij met een uitroep als deze: „Neen! Neen! dat willen wij ons in eeuwigheid niet laten wijsmaken, dat de Schrift zoo iets zou leeren; want dan zou de Schrift kettersch wezen!“ — om er dan het tot in 't dwaze doorgetrokken roomsche leerstuk voor in de plaats te stellen.

„Slag op slag worden wij verrast door woord, uitdrukking, spreuk, gedachtenwending; door overgangen van stijl en stemming. Een ernstig bewijs struikelt over een enkel, als zonder erg ontvallen, familiær woord. Een spottend betoog sluit plotseling af met een diep ernstige waarschuwing“ (Wille). Ge próóft het toonverschil tusschen hartelijke overtuiging en spottend ernst. Met een voorname geestigheid wordt de roomsche dwaalleer voor het volk tentoongesteld, maar tevens de zuivere leer opnieuw verkondigd en de gemeente-onder-het-kruis gesterkt. Zoo werd de Byenckorff werfboek voor de Reformatie als geen ander, en zeldzaam populair. Want Marnix schreef ditmaal geen Latijn of Fransch, maar de taal van het volk. En met ongekend meesterschap. Hij is grof, hier en daar, naar den inhoud. Maar wijt dat den tijd-van-onstaan, die heel Europa in de satire zweigen deed.

En buitendien; zijn sommige van Vondels hekel-dichten minder grof?

Schreef ook niet de lijne calvinistische hoveling Huygens gedichtjes op een gehangene? —

„Blencorff“, scherpte Marnix: Moeder de Kerk leest haar leerstukken van overal samen, als de bijen de honing.

„Wespencorff“, scholden de papen.

Wat moet dat een geestig man geweest zijn, die zoo de algenoegezaamheid van het Woord te etsen wist!

K.

J. BOSCH.



„College“ (!) van Willem Mengelberg.

Wie het Gedenkboek der in 1936 jubilerende Alma mater inzielt, komt op bladzijde 359 van deel 2 de volgende aantekening tegen:

„In zijne plaats (van A. A. Smijers—S.Z.) werd door de Maatschappij tot bevordering der Toonkunst als bijzonder hoogleraar W. Mengelberg aangewezen, met de opdracht, onderwijs te geven in de algemeene muziekwetenschap, voor zoover deze tot grondslag strekt van de reproductieve toonkunst. Tot dusverre (April 1936) heeft de heer Mengelberg nog geen gelegenheid gevonden, aan deze opdracht gevolg te geven“ (!).

Studiosi hebben dus reeds vanaf 1934 gewacht op professoraal onderricht van Zijn Hooggeleerde. Nu echter heeft Mengelberg „college“ gegeven. Wel in een wonderlijken vorm: vanuit een interview en niet vanaf een kathedra. Ook de gebruikelijke toga ontbrak en veelgrage jongelieden waren vertegenwoordigd in één journalist.

Na 2 concerten met het Berlijnsche Philharmonische Orkest te hebben gegeven, kreeg Dr Hans Erman „college“ van den concertgever. De „Volkische Beobachter“ stelde „De Telegraaf“ van 10 Juli avond-editie, in staat om Nederland Mengelberg's cultuur-„visie“ te doen kennen. Het zou ook zonde zijn geweest, als Nederlanders niet de oogen waren geopend, wie er zoo aanstonds onder hen weer wil werken en applaus oogsten. Hoe het toeging, vertelt Dr Erman duidelijk:

„Eigenlijk wilden wij uitsluitend over muziek spreken. Over het Concertgebouw „De Philharmonie“ van Amsterdam, over de jongere Nederlandse componisten Pijper, Voormolen, Badings en Rudi en Karel Mengelberg zou er veel te vertellen zijn geweest.....

En dan kwam men steeds weer op de politiek! Hij kon nóg zoo dikwijls zeggen: „Ik ben een musi-

1) De Utrechtse Universiteit 1636—1936, Dr G. W. Kernkamp en Drs J. P. Fockema Andreae, N. V. Oosthoek's Uitgevers Maatschappij, Utrecht 1936.

cus, politieke dingen kan ik niet bespreken!“ — in den volgenden zin was hij toch weer bij de politiek.“

Vanuit Duitschland maakte de dirigent den oortog in Holland mee:

„En daarbij heb ik de groote gebeurtenissen in Holland niet eens meegemaakt, ik was namelijk al in Duitschland. U kunt zich voorstellen hoe wij aan de radio hingen in die dagen. Toen de wapenstilstand gesloten werd, bleven wij (Mengelberg en Mevrouw Mengelberg—S.Z.) den heelen nacht op; het was te Badgastein, en al was ik er tienmaal voor de kuur, wij zetten ons met alle vrienden, lieten champagne komen en vierden dit grootsche uur. Het is werkelijk een grootsch uur, de wereldgeschiedenis zal dat bevestigen, Europa komt in nieuwe banen.“

Toen Nederlanders doodbloeden bij den Grebbeberg en in en bij Rotterdam, toen onze mannen en broeders koorsten of opgenomen werden in ziekenhuis en veldlazaret, toen wij allen tot tranen bewogen de capitulatie moesten verdragen, vierde Mengelberg het met... champagne.

Toen Rotterdammers in schuilkelders ingesloten zaten, toen de Doelen van Rotterdamsch Philharmonisch-orkest verwoest lag, toen de majestueuze orgels van de Maasstad schoon opbrandden, vierde Mengelberg de capitulatie met... champagne.

Champagne bij de capitulatie... dat, dat zullen de kinderen van ons volk nooit vergeten.

Champagne... bij een grootsch uur. Stijlloos? Ja volkomen. Vernederend voor onzen eigen volks-aard? Absoluut. Maar het is Mengelberg's lijn. Luister slechts.

De 25e uitvoering van Bach's Matthäuspassion is geëindigd. Koor- en orkestleden hebben zich naar de kleine zaal van het Concertgebouw gerept. Plechtig oogenblik. Mevrouw Noordewier staat gereed om haar toespraak te houden. Dames zullen zoo aanstonds het doek wegtrekken, dat het kunstwerk van Willem van Konijnenburg bedekt. De kleine zaal vol mensen. „De dames-koorleden in haar stemmige zwarte kleding“, „de laatste aangrijpende tonen van de Matthäus-Passion waren weggestorven“. Am Abend da es kühlte war.

Bach's werk is zonder applaus voor de 25e maal ontvangen. De huldiging voor de 25e hanteering van den dirigentstok kan nu beginnen.

Laat het verslag van het Alg. Handelsblad van 15 Januari 1923, 3e blad het ons vertellen:

„Luid gejuich weerklinkt als Mengelberg „opkomt“ uit de stemkamer, gewikkeld in een dikke pelsjas, waarvan de kraag werd opgezet. Lachend wijst hij op het wollen vest onder dien jas en met een gemakelijk handgebaar biedt hij zijn verontschuldiging aan voor dit weinig officiële toilet.

Dan treedt Mevrouw A. Noordewier—Reddingius naar voren; met haar welluidende stem spreekt zij op diep bewogen toon den dirigent toe.“

„Tijdens de toespraak van Mevrouw Noordewier hebben de dames Beuker en Rahusen, presidente en vice-presidente van het Amsterdamsche Toonkunstkoor, het doek van het schilderstuk weggetrokken. En daar staat dan het kunstwerk, dat in triptiek-vorm de graflegging van Christus verbeeldt.

Diep ontroerd kijkt Mengelberg naar het kunstwerk; ook Mevrouw Noordewier kan slechts met moeite haar aandoening bedwingen.

Daverend klinkt, als zij haar warme toespraak heeft geëindigd, het handgeklap. En Mengelberg kan zijn emotie niet beter uiten dan in een hartelijke dubbele omhelzing.“

De dirigent richt zich tot de leden van koor en orkest en solisten.

„Hij omhelst nogmaals Mevrouw Noordewier, onder luid, instemmend applaus zoent hij Ilona Durigo“.....

„Tante Jo, tante Jo“, wordt reeds van alle kanten uit de zaal geroepen. Beide handen steekt Mengelberg uit, dan drukt hij Mevrouw Beukers aan het hart.....“

„Juffrouw Rahusen“ klinkt het thans. En ook de vice-presidente wordt in een dubbele handkus door den dirigent gehuldigd.“

Zoo viert Mengelberg „grootsche“ urent!

* *

Op de vraag: „of al zijn landgenooten zoo denken?“, komt Mengelberg's cultuurkijk naar voren. Het is een, voor Nederlanders armzalige visie. Hoof slechts:

„Natuurlijk waren er in Holland personen en kringen, die anders georiënteerd waren, maar naar ik hoor laat zich vaststellen, dat die al rijkelijk veel geleerd hebben. Zeker, ons leven had veel contact met het Westen, dat contact is verstoord, ook de invloed van de Westelijke cultuur is afgesneden — maar.....“

Hij zet zich achterover in zijn stoel, ziet me doordringend aan:

„Maar ik vind dat heelmaal niet zoo erg. Stelt U zich eens voor, dat het anders gekomen was. Dat zou veel erger voor het Nederlandsche cultuurleven geweest zijn. Immers wij zijn altijd bijzonder nauw met juist het Duitse geestesleven verbonden geweest. En wanneer het Westen terugtreedt, zal Duitschland nog sterker op den voorgrond komen. Ik heb zoo juist een krantenknipsel ontvangen, met dezen brief.“

De brief wordt gehaald, het krantenknipsel wordt voorgelezen: Onze theaters zijn open, de bioscopen

geven als liza machin aan zij schen

Zoo berg n nieuwe dit pra „En pelijke Duitse hebben

Hier ons eige ziekteven hoe hee ziek v de Men Rotterdam de loef a hebben c

Wat w leven? V Duitse sche mu kon bou zijn pubk in bewo heid voo dag brao

Dat wa muzikle Niema berg niet het vade Nederland te denke schilleren nationaal

In een over dem het opko onaal be

Men k ten laten recht om honend t

Zullen men van men gaar daard“ on te vullen zaal zus? tenkunste hem nie

Het Co land; zij onderstre Mengel onder zij meerde k in een v

OPV

De roep dachten k school he bare kant van de v de liberal den het s kwam vo heid of d Gode zij laat hebb heid van

Daarom uit, wann over eenh heid, ook hier in or heid. Daa een ander

Is de to we heze nog niet n van de se looze sch andere w zijn kinde allen de i zullen w

Ook op van de C eenheid n kleinrig k groote w maar toch ik weet w wanneer c verlieten,